

SAMENLEVEN KAN JE NIET ALLEEN

Even voorstellen

Jan Marijnissen (1952) was ooit het jongste raadslid van Nederland, daarna fractievoorzitter, Statenlid, partijvoorzitter, lijsttrekker en binnenkort waarschijnlijk het eerste Tweede Kamerlid van de Socialistische Partij (SP).

In het dagelijks leven geeft Jan Marijnissen leiding aan de op vier na grootste partij van het land. Mede door zijn inzet en inzicht heeft de SP (16.000 leden) zich ontwikkeld tot een aansprekend alternatief voor steeds meer mensen.

Marijnissen werkte na de middelbare school jarenlang in verschillende fabrieken: een bijzondere leerschool voor een politicus. Marijnissen kent het leven van alledag van gewone mensen van alle kanten. Hij leidde stakingen, organiseerde huurders en voerde milieu-akties. Dat alles heeft hem een brede kijk op onze samenleving gegeven.

Dit boekje laat u kennis maken met zijn opvattingen over overheid, werken, inkomens, gezondheidszorg, milieu, oorlog en vrede, charitas, individualisering en moraal. Doorgaans opgetekend aan de hand van concrete gebeurtenissen. Marijnissen schetst in korte columns waarom hij in een tijd van 'ieder voor zich' op de bres staat voor een maatschappij waarin menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit voorop staan. 'Samenleven doe je samen, niet alleen. En dat heeft consequenties, zeker in de politiek'.

De teksten in dit boekje verschenen eerder als column in de Tribune, het nieuwsblad van de Socialistische Partij.

De toekomst begint vandaag

Slechts 4% van de Nederlanders is lid van een politieke partij en van die 4% weer slechts 10% actief lid. Deze 0,4% van de bevolking heeft de touwtjes in handen. Zij stellen de programma's op en bepalen de volgorde op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen. Partijen zijn nog slechts kiesverenigingen die zich tot doel stellen de deelnemers aan die kiesverenigingen op bepaalde plaatsen in de politiek te brengen.

De partijen zijn ook inhoudelijk steeds meer op elkaar gaan lijken. Dat zegt iemand als de Rotterdamse professor Oerlemans: 'Met de beste wil van de wereld kan ik geen wezenlijk verschil ontdekken tussen CDA, PvdA, VVD en D66, zelfs Groen Links past zich meer en meer aan.' Oerlemans noemde daarom Nederland in het NRC een 'één-partijstaat'.

Ik herinner me de Nijmeegse toespraak van Wim Kok tijdens de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen in 1989. Ten overstaan van een zaal vol studenten zei hij toen: 'De tijd van grote idealen is voorbij. Het Grote Doel bestaat niet meer.'

Het is nooit het doel van de sociaal-democratie geweest het kapitalisme af te schaffen; de sociaal-democratie heeft altijd slechts het systeem leefbaar willen maken door middel van aanpassingen. En dat heeft ertoe geleid dat de sociaal-democratie nu in een identiteitskrisis verkeert en, zoals men dat zelf vaak omschrijft, slachtoffer is geworden van het eigen succes. De redenering die daar achter zit komt op het volgende neer: Echte klassentegenstellingen bestaan niet meer, iedereen heeft een redelijk bestaan en er is nog vooruitgang op alle fronten. Dat alles heeft de sociaal-democratie altijd bepleit en is nu realiteit en daarmee heeft ze zichzelf overbodig gemaakt.

De filosoof Fukuyama gaat nog verder. Hij spreekt zelfs over 'het einde van de geschiedenis'. Echte veranderingen heeft de mens niet meer nodig, is zijn uitleg. En inderdaad, voor de rijken is er geen enkele reden om nog naar verandering, laat staan wezenlijke verandering, te streven. Maar hoe moeten we aan de mensen in Peru uitleggen dat de geschiedenis ten einde is? Hoe maken we de mensen in de krottenwijken van Rio de Janeiro duidelijk dat het leven voor hen niet meer te bieden heeft dan een paar golfplaten? Hoe verklaren we aan toekomstige generaties waarom de mens zoveel natuur heeft vernietigd en er een vergiftigd milieu voor in de plaats heeft gelaten? Welk perspectief is er in de ogen van deze cynici voor de mensen die nu, óók in ons land, armoede hebben?

Voor ons is de toekomst vandaag begonnen. Er is een wereld te winnen. Weg met het

nihilisme, weg met de zelfgenoegzame ledigheid van de *yuppen* en anderen, die totaal vervreemd zijn van de werkelijkheid waarin de meerderheid van de mensen leeft. De inzet van onze strijd is een maatschappij zonder klassen en uitbuiting, een maatschappij waarin elk mens waardigheid en zelfrespekt kan verwerven. Niet ten koste van de ander, maar samen met de ander.

Afbraak van de geschiedenis

Alles, werkelijk alles hebben ze afgebroken. Niets is er meer over van wat eens karakteristiek was voor de stad waar ik ben geboren. Het protestantse kerkje is er niet meer, de mooie woning die ervoor stond heeft moeten wijken voor 'de pannekoek' van V&D, het pand van Van Loosbroek op de hoek met de Kerkstraat is weg. Wat ervoor in de plaats is gekomen, is allemaal minder, veel minder.

Laatst zei een oude klasgenoot, die nu architect is, tegen me: 'Tegenwoordig worden er geen monumenten meer gebouwd.' Hij doelde duidelijk niet alleen op de ontwerpen, maar wel degelijk ook op de uitvoering. 'Architectuur mag niets kosten,' was zijn alles verklarende slotopmerking.

Vaak moet ik 's avonds het land in. Een vergadering in Ede of een spreekbeurt in Hengelo. Ik zorg er dan voor ruim op tijd in de stad te zijn. Gauw een pizza of iets anders naar binnen en eerst nog even een frisse neus halen en rondkijken. Zodoende dwaal ik in heel wat stadscentra rond, na zessen. Dichte winkels en gesloten stalen rolgordijnen, verlaten straten en pleinen. Over het algemeen is wat je dan ziet armzalig. Alle centra lijken op elkaar; overal dezelfde fantasieloze gevels en bestratingen.

Blijkbaar hebben in de meeste plaatsen de mensen die hun stad willen doen 'opstomen in de vaart der volkeren' het gewonnen van de mensen die hechten aan hun stad en de historie die daarbij hoort. 'De huidige architectuur moet ook een kans krijgen.' Onder dat motto zette de plaatselijke Wethouder van Stadsontwikkeling steeds weer een handtekening onder elke nieuwe sloopopdracht.

Die sloopinspanningen gingen stevast gepaard met de vraag: Vindt u dat een monument, vindt u dat de moeite waard te bewaren? Meestal dacht ik dan bij mezelf: Nou, monument is een groot woord. Later heb ik begrepen dat het niet alleen om de cultuur-historische waarde ging (op de manier waarop de wetenschap dat ziet) maar simpelweg om 'de eigenheid', het karakteristieke, de dingen die je doen begrijpen en vooral voelen dat je thuis bent.

Zelf ben ik niet zo'n cultuur-fanaat, maar één ding weet ik toch wel: namelijk dat je je verleden niet moet laten afnemen. Wat eens is afgebroken komt nooit meer terug en toekomstige generaties ontnemen je de mogelijkheid kennis te nemen van de tastbare dingen die ook hun geschiedenis vormen. Hoe kun je ooit de grote lijnen in de geschiedenis en de toekomst ontdekken wanneer alle sporen uit het verleden in je omgeving zijn uitgewist?

Op een eenzame plaats staat nog ergens een oude, vervallen paardendrinkbak. Door

zijn onopvallendheid waarschijnlijk ontsnapt aan het oog van de moderne stedenbouwers. Kan ik die kleine van mij toch nog iets laten zien en vertellen over de vroegere betekenis van het plein; de plaats waar vroeger onze paardenmarkt was.

De groten en de kleinen

Met zes man produceerden we dagelijks 1600 kilo Gelderse rookworsten. De beste rookworsten van Nederland, vond ik. Ze werden speciaal geproduceerd voor de Hema. Met echte darm, met een echt ambachtelijk touwtje en onverpakt.

We hadden één stopper, vier binders en één ophanger. Dat was ik. Je moest namelijk nogal lang zijn wilde je de spijlen ook bovenin de rookwagen kunnen ophangen. Het was zwaar werk, vooral omdat je de hele dag op één tegel stond. Pijn aan de voeten was het gevolg. En dan de herrie; vooral van de *cutter*, waarin ingevroren vlees gemalen werd.

Tussen de middag werden er tijdens de schaft altijd een paar worsten warm gemaakt en bij de boterhammen verorberd. Totdat er een nieuwe baas op de afdeling kwam. Die vond dat diefstal. Maar de zedenpreker had zelf, samen met zijn kollega-bazen van de worstfabriek, een pannetje op kantoor staan, waar zij vele worsten naar binnen werkten. 'Kwaliteitskontrolle,' was zijn rechtvaardiging voor deze worst-eterij!

Mij trof de waanzin van de situatie. Een slijmerd die zelf niets anders deed dan toekijken en worsten eten, zegt tegen de mensen die 1600 kilo per dag produceren dat ze er geen drie per dag mogen opwarmen. Tijdens een felle discussie riep iemand plots: 'De groten stelen, de kleinen stelen; maar de groten stelen het meest.' Een uitstekende samenvatting. We hebben nog vele worsten gegeten, bij Zwanenberg.

Jaren later moest ik aan dit voorval denken toen ik de berichten las over de fraude met de WIR-gelden. De Wet Investeringsrekening stond bekend als een 'kip met gouden eieren' voor het bedrijfsleven; er werd veel misbruik gemaakt. Veel te laat besloot de regering een eind te maken aan de gelegaliseerde diefstal van gemeenschapsgeld. Meteen na het uitlekken van het einde van de WIR kwam er een stormloop op gang op de notariskantoren. Razendsnel werden er nog allerlei investeringen gepland, omdat nog een keer mee te eten uit de WIR-ruif.

Vijf jaar later heeft de belastingdienst achterhaald dat ondernemers destijds voor een half miljard ten onrechte aan WIR-premies in hun zakken hebben gestoken. Maar er zit er niet eentje in de cel. Slechts in enkele zaken is het tot een proces gekomen. De meeste gevallen zijn afgedaan met boetes en schikkingen.

Er zijn mensen die schande spreken van mensen die in de avonduren bijkluilen om hun inkomen wat op te schroeven, zodat ze ook de leuke kanten van het leven kunnen leren kennen. Voor die paar tientjes die ze op een avond verdienen met behangen of schilderen moeten ze hard werken. Er zijn mensen die schande spreken over de moeders met een minimumuitkering die als werksters aan de slag zijn om zo

honderd gulden per week extra te hebben voor de kinderen.

Het valt op dat je deze mensen nooit hoort over ondernemers die met hulp van advocaten, notarissen, ambtenaren en politici niet guldens maar tonnen en miljoenen 'bijklussen'.

Moraal is mooi, maar staat nooit los van de werkelijkheid.

Laat u de worsten maar goed smaken.

Pas op voor deskundigen

Hij werd op de televisie aangekondigd als 'deskundige'. Hij debatteerde met anderen over 'de grenzen aan de zorg'. 'Liep het allemaal niet teveel uit de hand in de gezondheidszorg, vroeg hij zich af. En hij gaf een voorbeeld: 'Moeten wij mensen van boven de tachtig nog wel een nieuwe heup geven? Kunnen wij het geld niet beter besteden?'

Mijn moeder was 83 toen ze een nieuwe heup kreeg. Dat wil zeggen: ze is geopereerd en ze hebben een stuk kunststof in haar bovenbeen ingebracht. Ze moest daarna revalideren in een verpleegtehuis met de veelbelovende naam Vita Nova. Na wat tegenslagen ging het stukken beter met haar en na enige tijd kon ze weer naar huis en haar zelfstandige leven voortzetten.

Vita Nova. Begin jaren zeventig hebben we actie gevoerd tegen de schandelijke wijze waarop ouderen daar toentertijd werden gehuisvest en verzorgd. Het oude gebouw was verlaten door het ziekenhuis omdat het niet meer voldeed. Klaarblijkelijk vonden sommigen het altijd nog goed genoeg om ouderen daar hun levensavond te laten doorbrengen. Hoge ramen waardoor men alleen de voorbij razende wolken kon zien, grote ongezellige kamers, lange kille gangen. Het ergste was nog het grote tekort aan personeel en de autoritaire wijze waarop het personeel en ook de ouderen door bestuur en directie werden benaderd.

Samen met de verpleegkundigen hebben we toen in de hele stad handtekeningen opgehaald onder de eis dat de situatie op Vita Nova zou veranderen. Dat heeft wat los gemaakt bij de toenmalige notabelen. Schande, schande... het waren allemaal leugens waar we mee kwamen. Stemmingmakerij, dat was het en niets anders. De mensen wisten wel beter; iedereen had tenslotte wel ooit een familielid of kennis in Vita Nova gehad. (Behalve natuurlijk de kapitaalkrachtige families, want die brachten hun oudjes naar tehuizen in de regio die veel moderner waren.) Iedereen tekende en niet lang daarna zou er veel veranderen.

Er kwam een geheel nieuw gebouw; modern, intiem en gezellig.

Mijn moeder had het er prima naar haar zin. Ze was vol lof over de verzorging en vond iedereen lief en voorkomend. Af en toe dacht ik: ze moet het er ook weer niet te leuk gaan vinden.

Ze had lang getwijfeld: zal ik het doen, zal ik het niet doen. Doorslaggevend was uiteindelijk toch de pijn, de niet aflatende pijn waardoor ze nagenoeg niet meer sliep. De specialist die haar had geopereerd zei wijzend naar de foto's van haar heup: 'U moet veel pijn gehad hebben, u had veel eerder moeten komen.' Mijn moeder knikte en achteraf was ze het zeker met hem eens, maar angst weerhield haar lange tijd van een beslissing. En misschien ook wel de vraag: Heeft het allemaal nog wel zin? Wat

wil je ook, met zulke deskundigen op tv?

De echte helden

Alexandra ligt in het noordwesten van Johannesburg, geografisch dichtbij, maar sociaal lichtjaren ver weg van de rijkdom en de luxe in het centrum. Hier leven honderdduizenden zwarte Zuidafrikanen op twee vierkante kilometer. Vanaf de doorgaande weg kan je Alexandra niet zien liggen, zodat de blanken niet in gewetensnood hoeven te komen. Wat niet weet, wat niet deert. Slechts via onooglijk smalle weggetjes bereik je de wijk, omringd door bases van leger en politie, *stand-by* om in te grijpen. De soldaten en agenten zijn merendeels zwarte jongens uit de Zuidafrikaanse binnenlanden, onder leiding van blanken. Ze zitten een beetje voor zich uit te staren vanuit hun rare gevechtsauto's op hoge wielen, die hier zoveel dood en verderf hebben gezaaid.

Alexandra is één onvoorstelbaar grote zee van krotten en afval. De armoe kijkt je hier recht in de ogen. Kleine hutjes gemaakt van karton, papier en golfplaat. Geen elektriciteit, geen riolering, alleen maar openbare droogplees en één waterput op duizend mensen. Voorzitster Mary Nightingale van het door de mensen zelf ingestelde bestuur van de wijk leidt ons rond. Ze vertelt hoe ze mensen organiseren om het leven een klein beetje draaglijker te maken. Dit zijn de echte helden. Vooral Mary maakt diepe indruk op me. Met veel geduld laat ze ons zien hoe het leven van haar mensen eruit ziet. We praten met bewoners en kijken naar de kale vlakte aan de rand van de wijk, vorig jaar platgebrand door Inkatha. Duizend inwoners zijn dat jaar vermoord.

Ik kijk naar een vader met zijn kind, hand in hand. Naar twee vrouwen die schik hebben omdat ze drie stukken golfplaat hebben weten te bemachtigen, kostbaar bouw materiaal. Naar kinderen die voetballen op hun blote voeten in het rode zand. Ondanks hun bittere armoe hebben ze allemaal hun waardigheid behouden en de moed om te leven. Vastberaden vertellen ze me wat er fout is en hoe het beter kan.

De volgende dag ga ik naar de Regina Mundi-kerk in Soweto. Kilometers lang rijen krotten. Vier miljoen mensen wonen hier. De Regina Mundi-kerk ligt er middenin, letterlijk en figuurlijk. Hier hebben de mensen de vele doden herdacht van de opstand in 1976, en ook daarna is dit godshuis een huis van mensen in verzet tegen de apartheid gebleven. Zelfs toen de traangasgranaten door de ramen naar binnen kwamen en het gebouw omsingeld was door politie en leger. De mensen vinden hier troost. Er hangt een schilderij van Maria met kind aan de wand. Maria is zwart, Jezus is ook zwart. Hier is religie gelijk aan politiek. De god die hier woont is van de mensen.

Buiten zegt iemand bij wijze van grap tegen me dat ie mooiere schoenen heeft dan ik: Italiaanse. Gelijk heeft ie en ik loop over van hoop dat straks zijn land net zo mooi wordt als nu zijn schoenen.

Droste-flip

In ons land wordt jaarlijks negen miljard gulden uitgegeven aan reclame. Tien procent daarvan gaat naar TV-reclame. Elk jaar wordt meer geld uitgegeven aan deze 'konsumenten-voorlichting'. Maar behalve dat: de reclame rukt steeds verder op, wordt steeds brutaler, met steeds minder respect en bovenal: steeds minder gevoel voor goede smaak.

Een zogende moeder die de Droste-flik moet verkopen. U kent de spot wel. Er is veel over te doen geweest. Kan dit nu wel of kan dit nu niet?

Het is de taak van de reclamemaker aandacht voor zijn produkt te krijgen, zodat het meer verkocht wordt. Dat is de opzet. De adviseur van Droste is daar zeker in geslaagd. Maar er is weer een grens overschreden en een 'heilig huisje' gesloopt. En zo bevindt de reclame zich noodzakelijk op een hellend vlak. Om op te vallen in de groeiende reclame-stroom doet men alles om maar te choqueren.

In de beginjaren van de STER was het allemaal nog onschuldig. Al is toen toch de eerste stap gezet in een totaal verkeerde richting, zoals nu overduidelijk blijkt. De opmars van de reclame was onstuitbaar. Het aantal minuten STER groeide en groeide. Mocht men eerst pas na 20.00 uur reclame maken (om de onbevleete kinderziel te sparen), al vrij snel liet men dat vallen en mochten voortaan ook kinderen bestookt worden met beloften die nooit waar gemaakt worden. Toen kregen we de 'zwevende blokken' tussen de programma's in plaats van alleen rond het journaal. En tot slot werd ingestemd met reclame op zondag. Nu is er nog slechts één belemmering (eentje die RTL 4 al heeft weggenomen): de *commercial break*, ofwel het onderbreken van programma's voor reclame.

Wat te denken van het feit dat ook Studio Sport, mijn Studio Sport, zich laat sponsoren bij grote evenementen. 'Deze uitzending is mede mogelijk gemaakt door Eurocard/Mastercard'. Na Eurocard/Mastercard werd Studio Sport opgekocht door FBTO-verzekeringen. Wat is dat, Eurocard/Mastercard? En FBTO? Wat hebben die met voetballen? En waar betaal ik mijn kijkgeld dan voor?

De Rabobank sponsort het plaatselijke theater. De burgemeester vraagt de plaatselijke ondernemers vergaderzalen in het vernieuwde gemeentehuis te sponsoren! Het is toch niet te geloven. Sommigen lijken zelfs bereid de geboorte van hun kind te laten financieren uit sponsorgelden. Voor de commercie is immers niets te dol.

Ik mag hopen dat de reclame-makers snel nog brutaler worden, zodat we ook snel het begin van het einde bereiken. Want één ding is zeker: Eens komt het moment waarop

de mensen opstaan en zeggen: Op gezette tijden produktinformatie en fatsoenlijke voorlichting, oké. Maar weg met die reclame en sponsoring!
Trouwens: hoezo geen geld voor goed onderwijs en goede gezondheidszorg? Laten we eerst die 9 miljard reclamegelden eens afromen.

De vos en de passie

Hoe onheilspellender de boodschap hoe betrouwbaarder de boodschapper - zo lijkt een groeiend deel van de milieubeweging te denken. Het toppunt van milieumoed is in hun ogen: zeggen dat ook de gewone man inkomen moet inleveren. Als je dat zegt, ben je betrouwbaar en moedig tegelijk.

Toen CDA, PvdA, VVD en D66 nog totaal voorbij liepen aan de grote toename van de vervuiling, waren wij al op pad om de grote vervuilers te ontmaskeren en zondig aan de schandpaal te nagelen. Dat waren de ondernemers die hun economische macht misbruikten en arbeiders en omwonenden opzadelden met hun rotzooi.

Maar in die beginjaren van de milieustrijd waren er ook die er anders over dachten. Dat waren de kabouters van Roel van Duin. Zij zagen het klootjesvolk als de grote veroorzaker van de vervuiling. 'Die arbeiders willen toch allemaal alleen maar een auto en hetzelfde bankstel als bij Mien,' zeiden ze altijd. Jan-met-de-Pet werd afgeschilderd als een schlemiel die koopt om te kopen. Hij was in hun ogen een 'geprogrammeerd konsumptiedier'.

Deze arrogante opvatting heeft het in de jaren zeventig moeten afleggen. Zij bleek slechts gebaseerd op de oppervlakkige en vooral bevooroordeelde waarneming van een stel middenklassers. De meesten die het belang van een harmonieuze relatie van de mens met zijn natuurlijke omgeving bepleitten, waren van mening dat de vervuiling van ons milieu met name werd en wordt veroorzaakt door de kapitalistische produktiewijze: de concurrentie, de wens van bedrijven om zoveel mogelijk winst te maken en de geringe invloed van de overheid op de economie.

In de jaren tachtig gebeurden er twee dingen. Op de eerste plaats werd het milieu een belangrijk politiek onderwerp. Als ging het om een verzameling kameleons: alle politieke partijen werden plotsklaps 'groen'. Op de tweede plaats werd de milieubeweging steeds meer opgenomen in het systeem. Vele strijders van het eerste uur verkozen het werk in commissies met overheid en bedrijfsleven boven het mobiliseren van de burger en het voeren van actie. Gevolg hiervan en van het feit dat een groot deel van de milieubeweging zich voortaan liet subsidiëren door dezelfde overheid waartegen ze eigenlijk ten strijde zou moeten trekken, was dat men steeds verder werd ingekapseld.

Toen minister Alders terugkwam van de milieu-konferentie in Rio de Janeiro en hij bij aankomst hoorde van de nieuwe CAO voor de zorgsector, zei hij zich vreselijk te ergeren aan de vier procent loonsverhoging. 'Leidt tot weer meer overconsumptie – en dus tot nog meer vervuiling.'

De bewindsman bevindt zich in de kerk van de milieudominees die ons willen overhalen tot zelfkastijding. Dat is lekker makkelijk en goedkoop voor de regering. De grote vervuilers en de producenten van al het afval durft Alders niet aan te pakken. Maar de mensen die hard moeten werken voor hun loon, krijgen een reprimande van de excellentie. In het belang van het milieu, wel te verstaan. Als dit kabinet 'milieu' preekt, burger let op uw knip!

Veel plichten, weinig rechten

Het aantal mensen dat moet rondkomen van een bijstandsuitkering of een minimum-inkomen is in de afgelopen tien jaar meer dan verdubbeld tot een miljoen mensen. Een groot aantal van hen lijdt armoede. Dat is de konklusie van een rapport van de interkerkelijke werkgroep 'De arme kant van Nederland' dat onlangs verscheen. Let wel: Eén miljoen mensen en dat is twee keer zoveel dan tien jaar geleden.

Naar aanleiding van het rapport was er een gesprek bij NOS-Laat met oud-vakbondsman Herman Bode, een van de onderzoekers, en de Rotterdamse hoogleraar economie prof. Van Praag. Bode won de discussie met glans.

'Mijnheer Bode, kunt u eens uitleggen wat u nu eigenlijk onder armoede verstaat,' vroeg Maartje van Weegen.

'Ik spreek van armoede wanneer mensen wegens geldgebrek hun krant weg moeten doen, hun kinderen van voetbal moeten halen, er nooit eens een paar dagen vakantie aanzitten. Dat is voor mij armoede; dat mensen geïsoleerd raken, vereenzamen.'

'Nou, nou,' aldus de professor, 'ik denk dat er ook veel armoede wordt aangepraat. Waarom zou je elke dag vlees moeten eten? Dat deden we vroeger toch ook niet?'

Het aardige bij uitspraken als de laatste is altijd, dat ze worden gedaan door mensen die zelf meer dan een ton per jaar verdienen: politici, hoogleraren en directeuren.

Een van de belangrijkste oorzaken van armoede is werkloosheid. Steeds meer ontstaat er in ons land een sfeertje waarbij de *slachtoffers* van werkloosheid worden gezien als de *verantwoordelijken* voor diezelfde werkloosheid. De regering wil daar nu verandering in brengen en heeft de *banenpools* bedacht. Door middel van die banenpools verplicht men de werkloze aan het werk te gaan op een plaats die voor hem of haar is uitgezocht. Ondanks het feit dat het slechts wordt beloofd met het minimumloon en er geen kans op promotie is.

Maar het is van tweeën één: Of er is geen werk en dan kunnen er dus ook geen banen vergeven worden, of er is wel werk en dan hebben ook de 'poolers' recht op een normaal arbeidskontraakt en een fatsoenlijke beloning. Wat we nu zien is niets anders dan een moderne variant van de werkverschaffing van voor de oorlog.

Ik heb jarenlang voor een uitzendburo gewerkt. Veel bedrijven heb ik op die manier van binnen gezien. Aan het werken bij een uitzendburo zitten vele bezwaren, maar het ergste is wel dat je nooit zeker bent van je baan. Je moet niet alleen van de ene opdrachtgever naar de andere, maar je komt ook steeds weer in de WW als er even geen werk is. Je bent nooit echt in dienst van het uitzendburo: je hebt geen werkgarantie. Geen werk, dan de WW in.

Op zichzelf is er niets tegen 'pools'. In de Rotterdamse haven heb je ze al jaren. Het

gaat erom dat de mensen die nu met de 'banenpools' van de gemeenten aan werk geholpen worden, een verminderde rechtszekerheid hebben en bovendien slechts beloond worden met het minimumloon. Mensen die weigeren deze schandalige toestand goed te keuren door eraan mee te werken worden gestraft met een korting op hun uitkering.

Het HANDVEST 2000 van de SP geeft een schets van een 'maatschappij voor mensen' zoals de partij die ziet. Daarin staat: Iedereen heeft recht op werk, rechtszekerheid en een fatsoenlijk loon. Daarnaast is er een plicht tot werken voor iedereen die daartoe in staat is.

Geen rechten zonder plichten, maar ook geen plichten zonder rechten.

Gokkende charitas

Vooraf op de maandagen waarop de verkoop startte was het een drukte van belang. Dan stonden ze vanaf het kantoortje tot aan de stoep netjes in een rij te wachten. De een kwam voor zichzelf, de ander had opdracht van een clubje op het werk, maar allemaal kwamen ze voor hetzelfde: loten.

Loten van de Staatsloterij.

Toen mijn vader overleden was, stond mijn moeder er alleen voor vier kinderen groot te brengen. Ik was 10, de oudste 14. Dat viel niet mee. Om haar kinderen te kunnen geven wat ze nodig achtte, nam ze er een baantje bij: ze werd collectrice van de Nederlandse Staatsloterij. Na een gesprekje op het Ministerie van Financiën werd ze aangenomen en vanaf dat moment was Goudmijnstraat 53 (de naam is toeval) publiek domein. Bij nacht en ontij stonden mensen aan de deur. Er hing wel degelijk een bord met de openingstijden, maar niemand scheen zich daar iets van aan te trekken. Mijn moeder nog wel het minst. 'Zijn er nog loten?' 'Mijnheer, we zijn gesloten: het is negen uur.' 'Ja, maar ik heb geen tijd gehad.' 'Nou, vooruit dan maar, kom maar achterom.'

Wij leefden dus eigenlijk van het gokken. Zelf heb ik er nooit aan mee gedaan. Het tarten van het lot als doel op zich, heb ik altijd wat onzinnig gevonden.

Maar goed, iedereen zijn hobby. Een groeiend aantal mensen doet tegenwoordig mee met de Staatsloterij, de Lotto, de Toto, de Postcode-loterij, de Algemene Loterij Nederland of de illegale stadslotto's. In 1991 voor in totaal een bedrag van 1313 miljoen gulden. En de markt groeit nog steeds. Steeds meer mensen zijn blijkbaar op zoek naar een aanvullende dosis spanning en avontuur.

Misschien omdat ze dat in hun dagelijks leven niet tegenkomen?

Loterijen worden vaak gehouden om er nobele doelen mee te dienen. Zoals de Postcode loterij, die NOVIB, Vluchtelingenwerk en Monumentenzorg van geld voorziet. 'Daar is de overheid dan mooi vanaf', hoor ik Lubbers en Kok denken.

Eenzijds heb je de neiging te zeggen: het doel rechtvaardigt de middelen. Op de camping in Hellevoetsluis heb ik ook een gezellige avond gehad met een bingo ten bate van het 'rekreatiekomitee'. Maar anderzijds denk je: waarom het geld niet rechtstreeks overgemaakt? Dan hoeft er ook niet zoveel aan de strijkstok te blijven hangen.

Helemaal fout is het in ieder geval wanneer de overheid het aanmoedigt dat de *instand-loterijen* (de loterijen met snelle uitslag, zoals de 'krasloterijen') verder

oprukken. Die loterijen hebben het in zich om verslavend te werken, zoals ook 'de een-armige bandieten', de fruitautomaten, dat doen.

De overheid heeft altijd boter op het hoofd gehad als het om gokken ging; de fiskus heeft er immers altijd fors aan verdiend. Maar een overheid die zelf actief meehelpt aan de verbreiding van gokverslaving is dom, kortzichtig en verwerpelijk.

Charitas of niet.

Back to the future

Harry is een van de tientallen mensen die ik ontmoette tijdens mijn recente bezoek aan de Verenigde Staten. Ik was daar om contacten te leggen met het hier onbekende linkse deel van de Amerikaanse natie. Bovendien wilde ik nader kennismaken met het rijkste land van de wereld dat toch miljoenen van zijn onderdanen in armoede laat leven.

Harry woont ongeveer 150 mijl boven San Francisco. Hij woont daar met vrouw en vier kinderen in een klein dorpje. Tenminste, als hij niet voor zijn werk in San Francisco is. Harry werkt daar als vrijwilliger onder daklozen. Harry over zijn motieven: 'Ik heb medelijden, medelijden met al die mensen die hier 's nachts de straten bevolken. De tienduizenden mensen die zonder thuis zijn en rondzwerven in de straten en metro van de stad.'

Hij vertelt me over de snelle stijging van het aantal mensen zonder dak boven het hoofd. Steeds meer mensen worden naar de rand van de samenleving gedrukt. Simpelweg omdat ze niets meer hebben. De ongelijkheid is hier enorm en is de laatste vijftien jaar alleen maar toegenomen. Dit is de harde werkelijkheid van de straat. Niemand doet iets; het enige wat de overheid kan bedenken is het opjagen en arresteren van deze 'mensen zonder thuis'. Jaarlijks sterven er volgens Harry tweehonderd daklozen op de straat, in totale eenzaamheid. Hij oordeelt hard over de overheid: 'Deze regering, en ook de vorige, hebben ons uitgeleverd aan het hardste kapitalisme dat denkbaar is. Hier geldt *de wet van de jungle*. De lonen gaan niet omhoog maar omlaag, de huren zijn niet te betalen en een verzekering voor gezondheidszorg is een luxe die steeds minder mensen zich kunnen veroorloven.'

Wat nu werkelijkheid is in de VS, kan ook bij ons realiteit worden. En het is in Amerika veel erger dan de meesten van ons denken. Over de hele linie van de samenleving heeft er onder Reagan en Bush een geweldige kaalslag plaatsgevonden. De arbeidersklasse in het rijkste land van de wereld maakt buitengewoon moeilijke tijden door. Veel gewone mensen, die trouwens veel aardiger zijn dan 'de Amerikaan' die wij uit tv-series kennen, vallen ten prooi aan de uitzichtloosheid van de groeiende armoede, krijgen te maken met alle vormen van kriminaliteit en krijgen geen enkele aandacht van de overheid. Geen of minimale gezondheidszorg, slecht onderwijs op de *public schools*, slechte huizen.

Amerika laat zien waar het 'meer markt en minder overheid' van het neo-liberalisme in de praktijk toe leidt. Die American Way moeten wij absoluut niet op. In de hemel van het kapitalisme, waar menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit plaats maken voor blinde winsthonger, is de hel voor velen een feit.

De leidende gedachte van Reagan was: 'Geef het paard overvloedig haver, want dan zal er een deel op de weg vallen voor de mussen.' De werkelijkheid heeft anders uitgepakt. Deze politiek heeft alleen maar geleid tot een zelfgenoegzaam, fatterig paard en permanente honger onder de vogels.

De staat van de staat

Marcel van Dam, tegenwoordig weer prominent lid van de PvdA, ontpopt zich steeds meer als een fervent aanhanger van het neo-liberalisme. Vormden tot voor kort alleen VVD'ers het koor dat de lofzang op het vrije spel der maatschappelijke krachten ten gehore bracht, tegenwoordig doen bijna alle politieke partijen daaraan mee. Allen zijn gedoopt en hebben zich aangesloten bij de religie die de markt voor heilig heeft verklaard. Wat de Heilige Mis is voor katholieken is voor hen de Privatisering van overheidstaken.

In zijn beroemd geworden stuk 'De staat van de staat' (Volkskrant 31 december 1992) pleit Marcel van Dam voor méér ruimte voor de markt en minder regels van de kant van de overheid. Zijn pleidooi sluit naadloos aan bij de groeiende invloed van de yuppen-kultuur op de economie. De macht van de snelle jongens met snelle wagens en vooral snelle winsten neemt hand over hand toe. Zij prediken wat de oude profeet Adam Smith hen leerde: 'Bevorder uw eigen belang en u zult het algemeen belang bevorderen.'

Maar de zaken waar Van Dam voor pleit - de heilzame werking van de markt, de terugtrekkende overheid en de individualisering - zijn juist de dingen die ons de problemen hebben gebracht waar we nu geen raad mee weten. De onzichtbare hand van de markt als middel voor alle maatschappelijke kwalen is een verzinsel gebleken. En ook Van Dam's stelling dat de overheid zich teveel bemoeit met te veel zaken van het leven berust op een verkeerde analyse. Ik vind dat de overheid moet zorgen voor goede algemene voorwaarden waardoor elk individu met maximale kans op succes zijn of haar geluk kan nastreven. De overheid is het beste in staat dat te doen. Het individu heeft doorgaans zijn eigenbelang als drijfveer, is niet goed in staat het algemeen belang voor de middellange en lange termijn te overzien, laat staan te beïnvloeden. Tot slot heeft de overheid de taak de steken op te halen die de samenleving laat vallen. De overheid moet bijspringen en hulp verlenen aan al diegenen die het zonder die hulp niet kunnen rooien.

Natuurlijk is er niets tegen een herwaardering van de taken van de overheid. Maar het is onzinnig en onverantwoordelijk te suggereren dat de overheid teveel doet. Soms doet ze te veel maar meestal doet ze te weinig. Alleen de overheid is in staat op te treden voor het algemeen belang en ons gezamenlijk belang in de toekomst.

Laat de overheid niet langer minachtend doen over haar eigen werk en taken, maar eindelijk echt aan de slag gaan om belangrijke vraagstukken op te lossen: de werkloosheid, de vereenzaming, de verloedering, de verpaupering. En laat de overheid ook bereid zijn de samenhang van de dingen te zien in plaats van alleen van

incident naar incident te hollen. Het doel van het overheidshandelen moet zijn dat de menselijke waardigheid van ieder individu wordt gerespekteerd, de gelijkwaardigheid van mensen wordt gegarandeerd en de solidariteit tussen mensen wordt georganiseerd. Overheid en beroepspolitici kunnen dat niet alleen. Ze hebben de medewerking van de bevolking nodig. In ruil voor die medewerking moeten mensen veel meer invloed krijgen op hun woon-, werk- en leefomgeving. Om ook zelf problemen te kunnen oplossen.

Demokratie - het volk aan de macht - houdt meer in dan het éénmaal in de vier jaar rood maken van een hokje.

De tijd van je leven

Het was op een dag in mei 1969: Keuring voor militaire dienst in Breda. Bij aankomst op de kazerne werden we toegesproken door de dienstdoende kommandant. Het was al meteen 'van dik hout zaagt men planken'. Dat verhoogde mijn motivatie uit te voeren wat ik me had voorgenomen. Als mijn opzet zou slagen, zou dit de eerste en tevens laatste kennismaking met het Nederlandse leger zijn. Toen de bus 's avonds de parkeerplaats verliet en de donkere nacht inreed, heb ik stilletjes gejuicht. De missie was geslaagd. Ik had een klein briefje bij me waarop met rode inkt was neergeschreven: *voorgoed ongeschikt*. Dat was 1969.

Nu is het 1993. 'Opdracht: stel stuwdam veilig in afwachting van versterking.' Soldaten komen aanvliegen met heli's, nemen strategische posities in en controleren de dam. 'De taak is volbracht.' Daarop verlaten de soldaten op dezelfde wijze als ze gekomen zijn het gebied en ruilen al lachend hun helmen in voor hun rode baretten. De stem zegt tot slot: 'De Luchtmobiele Brigade... de tijd van je leven.'

De tijd van je leven. Zolang het duurt, ja. Eigenlijk zouden onze advocaten eens moeten kijken of we geen kort geding kunnen aanspannen tegen de Staat der Nederlanden wegens het bewust vals voorlichten van de eigen jeugd. Het is immers schandalig om het lidmaatschap van de Luchtmobiele Brigade voor te stellen als de tijd van je leven. Want het zijn deze jongens die in den vreemde allerlei levensgevaarlijke klussen mogen gaan uitvoeren. Als het aan minister Ter Beek ligt nog veel vaker dan tot nu toe. Dat staat in zijn pas verschenen Prioriteiten-nota. Hij schrijft daarin dat het Nederlandse leger moet worden omgebouwd tot een snelle interventiemacht die overal op de wereld ingezet kan worden.

Nederland kent over een poosje een krijgsmacht van alleen nog maar beroepsmilitairen aangevuld met vrijwilligers. Het lijkt erop dat iedereen daar verschrikkelijk blij mee is. Maar dat dit nieuwe leger vooral zal bestaan uit Rambo's en mensen die geen andere weg zien om een 'zeker' bestaan op te bouwen, wordt er bewust niet bij verteld. Over een poosje beschikken en beslissen de mensen die zelf geen kinderen in het leger hebben over de levens van kinderen van anderen. Kinderen die in het leger terecht zijn gekomen bij gebrek aan beter. De praktijk in de VS en het Verenigd Koninkrijk bewijzen deze stelling. De jongens die in Vietnam en op de Falklands hebben gevochten waren vooral jongens uit de armenwijken. Zij hebben lijfelijk ondervonden hoe 'romantisch' het is om in een ver land als een huurling te moeten vechten tegen een tegenstander die je niet hebt uitgekozen en die jou of jouw gezin niets heeft misdaan.

Leden van de Luchtmobiele Brigade mogen niets vragen laat staan weigeren. 'U hebt toch getekend meneer! Het is uw vak in opdracht van anderen te strijden en desnoods

te sterven.'

Ondanks het feit dat de Koude Oorlog al lang en breed ten einde is, wordt er nog steeds ruim 13 miljard per jaar aan 'defensie' uitgegeven. Onder andere voor dit nieuwe, verkleinde leger van beroeps dat al die interventies moet gaan uitvoeren. Dat geld kunnen we waarlijk wel beter besteden.

Ik ga minister Ter Beek een brief schrijven.

Beste Relus, Zou het niet veel eerlijker zijn om de spot van begrafenis-ondernemer DELA te laten zien met de tekst van het Ministerie van Oorlog? Of misschien beelden uit Bosnië of Somalië? Kijken of er dan nog belangstelling is voor jouw Luchtmobiele Brigade!

De racistische variant van het CDA

Waar ik ook kom in Nederland, steeds weer word ik door mensen aangesproken op de verwachte winst voor de CD bij de volgende verkiezingen. 'Wat doen jullie daar tegen?' is de terechte vraag.

Lange tijd zijn de politici in Den Haag ervan uitgegaan dat doodzwijgen de beste strategie was tegenover het racistische geluid van de CD. Inmiddels is wel duidelijk dat die strategie niet werkt. De wens van mensen om te protesteren tegen het a-sociale beleid van de Haagse politiek blijft, evenals de wens blijf te geven van de ernstige zorg over de groeiende problemen rond de integratie van buitenlanders in de Nederlandse samenleving. Blijkbaar denken steeds meer mensen dat een stem op de CD het beste middel is om politiek Den Haag te laten weten dat het zo niet verder kan. Een gevaarlijke ontwikkeling, die niet gekeerd kan worden door de CD te mijden dan wel dood te zwijgen. Naar mijn mening moeten we ze aanpakken, keihard aanpakken. Maar op welke manier?

De dag na het kamerdebat over de WAO heeft iedereen het weer in alle kranten kunnen lezen. Het kabinetsvoorstel om de WAO te slopen werd gesteund door CDA en PvdA; SGP en RPF; en door... de CD! En dat was niet de eerste keer dat Janmaat koos voor een politiek die rechtstreeks indruist tegen de belangen van gewone mensen. Integendeel. Iedereen die het stemgedrag van deze man voor langere tijd heeft gevolgd, ziet dat hij vrijwel altijd hetzelfde stemt als het CDA, de partij waar hij zijn politieke carrière begon. In de kamerdebatten hoor of zie je hem vrijwel nooit; het enige wat hij doet is van tijd tot tijd zijn racistische gif spuien wanneer de agenda van de Kamer daar de mogelijkheid toe biedt.

Lang heeft extreem-rechts er in Nederland vrij onschuldig uitgezien. Om de haverklap was er onderling ruzie en voor het iets kon worden hadden ze de zaak alweer om zeep geholpen. Waar ratten elkaar bevechten, hoef je geen gif te strooien. Maar de tijden zijn veranderd. We kunnen niet het risico nemen dat uit onvrede met de algehele Haagse politiek mensen CD gaan stemmen. De mensen zal moeten worden uitgelegd dat de CD geen alternatief is voor CDA en PvdA. Daarmee wordt het voor gewone mensen alleen maar van kwaad tot erger.

Het wordt hoog tijd dat de waarheid over de CD bekend wordt. Bijvoorbeeld dat Janmaat zich laat financieren door Duitse en Vlaamse neo-nazi's. Dat in het kielzog van Janmaat een hele reeks uiterst dubieuze figuren varen. Mensen veroordeeld voor brandstichting, voor geweldpleging, voor verspreiding van racistische en nazistische lektuur en zelfs voor moord. Maar ook dat Janmaat helemaal niet die dappere jongen is waarvoor velen hem houden. Welnee, doorgaans is hij een trouwe steunpilaar van

de regering. Hij stemde met Lubbers en Kok vóór de afschaffing van de WAO en de koppeling. Hij protesteerde niet tegen de huurverhogingen. Hij koos niet de kant van de gehandicapten en de ouderen. Janmaat is een braaf knechtje van het kabinet en de ondernemers. Het enige wat hij doet is overal 'de buitenlanders' de schuld van geven, terwijl deze vaak evenzo slachtoffer zijn van het door hem gesteunde regeringsbeleid.

Kortom: Wie **tegen** deze regering en haar beleid is, heeft al helemáál niks te verwachten van Janmaat.

Apartheid in Nederland

De Batavieren kenden geen scholen zoals wij die kennen. Kinderen leerden vooral spelenderwijs hoe de wereld en de natuur in elkaar zaten. Weliswaar op een laag nivo, maar voldoende om later als volwassen mens in het verkeer tussen de leden van de stam te kunnen functioneren. Ook toen al werd met de methode 'straffen en belonen' kennis en normbesef van generatie op generatie overgebracht. Dit droeg ertoe bij dat er een cultureel 'thuis' en zo iets als 'een volk' kon ontstaan.

Naarmate de gezamenlijke kennis van de mens over de natuur en de wetmatigheden die haar beheersen toenam, nam ook het belang toe om in het bezit te zijn van die kennis. De juiste kennis op het juiste moment kan je namelijk een onoverbrugbare voorsprong geven op je tegenstander of konkurrent. Eeuwen en eeuwen is die belangrijke kennis voorbehouden geweest aan slechts een kleine groep mensen, de klasse die de economische macht in handen had. Aan de mensen die deel uitmaakten van de klasse van uitgebuitenen werd slechts onderwijs gegeven voor zover dat nodig was om hen produktief te maken. Dat was het enige criterium.

Onderwijs voor àlle kinderen is pas in deze eeuw van de grond gekomen. En dat had alles te maken met de mechanisering van de industrie. Bedrijven hadden geschoolde metaalbewerkers, schilders en timmerlieden nodig; maar ook ingenieurs en boekhouders. Iedereen moest leren lezen en schrijven om functioneren in de samenleving mogelijk te maken. Vroeger konden mensen er nog in slagen om alleen maar met een flinke dosis gezond verstand en levenservaring een goed bestaan op te bouwen. Die tijd ligt definitief achter ons. Onderwijs moet. Voor iedereen.

De zorg van de hedendaagse overheid voor de ontwikkeling van de toekomstige volwassenen lijkt echter steeds verder af te nemen. Talloze bezuinigingsmaatregelen zijn de laatste jaren op het onderwijs losgelaten; allemaal maatregelen die rechtstreeks hebben geleid tot verslechtingen. Daardoor zullen we binnen afzienbare tijd worden gekonfronteerd met naast 'moderne armoede' ook 'modern analfabetisme'.

Neem het speciaal onderwijs. Onder andere door de bezuinigingen op het basisonderwijs zijn onderwijzers steeds minder in staat kinderen die achterblijven bij te spijkeren. Daardoor neemt de druk op bijvoorbeeld de LOM- en MLK-scholen steeds verder toe. Die kunnen echter, eveneens als gevolg van de bezuinigingen, het groeiende aanbod niet aan. Gevolg daarvan is dat kinderen definitief tussen de wal en het schip vallen.

Wat zit hierachter? Het bedrijfsleven heeft steeds minder mensen nodig. Bovendien lijkt de hoge werkloosheid geaccepteerd te zijn. Dus waarom nog geld investeren in

kinderen die moeilijk mee kunnen? De noodzaak van vroeger om àlle mensen onderwijs te laten genieten is weggefallen, althans in de ogen van het bedrijfsleven en snel daarna van de regering. Zo dreigt een nieuwe kaste van niet-opgeleiden te ontstaan. Apartheid in Nederland.

De ware schuldigen

Mijn broer heet Chris. Hij is anderhalf jaar ouder dan ik. Samen met hem ben ik groot gebracht. Tot zijn elfde heeft hij thuis gewoond. Daarna ging hij naar een gesticht in St. Michielsgestel; een gesticht dat werd geleid door Duitse nonnen. Gelukkig heeft hij daar niet lang hoeven blijven. Enkele jaren later kon hij naar de Binckhorst in Rosmalen. Dat was een hele vooruitgang: hij lag niet meer hele dagen en nachten vast gebonden op bed, er werd met hem gespeeld en hij kreeg therapie. De hygiëne was er beter verzorgd en ze hadden er gezellige kleine groepen.

Mijn broer is mongool. Hij wordt gerekend tot de ernstige gevallen. Hij heeft nooit kunnen praten en hij beheerst slechts enkele vaardigheden. Mijn moeder noemt hem nog steeds 'mijn Chrisje' ondanks zijn leeftijd. Maar zij heeft dan ook een zeer speciale band met hem. De liefde en aanhankelijkheid die zij met elkaar uitwisselen is heel bijzonder. Enorme vreugde op het moment dat hun blikken elkaar bij bezoek voor het eerst vangen en bij het afscheid altijd weer verdriet. Chris verbergt zijn gezicht dan altijd in zijn handen.

Ik ben zelf altijd snel geroerd bij de aanblik van mensen zoals Chris. Hun aandoenlijke onschuld en oprechtheid treft volgens mij iedereen die met hen in aanraking komt. Zij lijken in een ander wereld te leven, hun wereld. Een wereld van vreugde en vriendschap, blijdschap en teleurstelling, maar ook kameraadschap. Al is die wereld misschien van een andere inhoud, toch is hun wereld voor honderd procent afhankelijk van wat wij van onze wereld maken. Hun wereld is als een zeepbel: heel mooi, maar ook zeer makkelijk te vernietigen.

Vroeger werden deze mensen allemaal thuis verzorgd. Ouders die dergelijke kinderen hadden, konden hun eigen leven wel afschrijven; alles maar dan ook alles zou in het teken staan van dat ene kind. Vakantie zat er niet in, zelfs niet een avondje uit met z'n tweeën. De kinderen zelf kwamen vaak ook veel te kort, ondanks de inspanningen van de ouders. Vaak werden ze ook nog verborgen gehouden voor de omgeving. Omdat contact toch alleen maar onbegrip teweegbracht.

Dit is overigens nog steeds voor vele gezinnen dagelijkse realiteit. Het aantal zwakzinnigen dat onmiddellijk geplaatst zou moeten worden is gestegen tot 1200.

Maar er is meer. De bezuinigingen eisen ook in de inrichtingen hun tol. Minder personeel voor meer werk. Een klein berichtje uit de krant: 'De politie van Middelburg heeft tegen twee verpleegsters van de inrichting voor zwakzinnigen 'Vijvervreugd' proces-verbaal opgemaakt wegens dood door schuld.' De twee hadden een patiënt in bad gedaan, maar konden er door de té hoge werkdruk niet steeds bij blijven. De man verdronk.

Zeker, het gaat hier om 'dood door schuld'. Het is te hopen dat er inderdaad een justitieel onderzoek komt en dat de schuldigen worden gepakt...in Den Haag.

Hulp die helpt

Ongeveer 16 jaar moet ik toen geweest zijn. Samen met iemand anders runde ik het 'Vredesburo' in mijn woonplaats. In de Vredesweek organiseerden we *Teach-ins*. Dat heette toen zo. Op een van die avonden kwam er een spreker die vertelde over de uitbuiting van de Derde Wereld door de multinationale ondernemingen, waarvan er zoveel hun hoofdkantoor in ons land hebben. Het moet een overtuigend verhaal geweest zijn. Want nog diezelfde nacht schilderde ik bij Organon (van multinational Akzo) op het trottoir: 'Akzo buit de Derde Wereld uit!'

Toen ik de volgende morgen, nieuwsgierig naar het resultaat, ging kijken, zag ik tot mijn teleurstelling dat gemeentewerkers al druk doende waren alle door mij met zoveel ijver beschilderde tegels om te draaien. Weg aktie.

Er ging nog meer weg. Bijvoorbeeld de samenwerking met de man die het later tot PvdA-bons schopte. De grond van het konflikt was hoe je er voor kon zorgen dat het lot van de hongerigen, onderdrukten en uitgebuitenen in de wereld werd verbeterd. Deed je dat met fraaie theorieën en mooie woorden? Of moest je konkreet werken aan een fundamentele omwenteling?

De Derde Wereld bestaat nog steeds. En haar mensonterende ellende evenzo. Je kunt de krant niet openslaan of je ziet advertenties staan voor hulp aan de slachtoffers in Soedan, in Bangladesh, in Somalië en noem maar op. En we geven gul. Na de Engelsen geven de Nederlanders het meeste aan liefdadigheid.

Ik wil het nu niet hebben over wat er bij al dat soort akties vaak aan de strijkstok blijft hangen. En ik ga u ook niet oproepen niet meer te geven aan dit soort akties. Maar ik wil wel even stilstaan bij het effekt.

Natuurlijk moet de internationale gemeenschap klaarstaan bij rampen en akute nood. Maar wat gebeurt er daarna? Landen in de Derde Wereld worden door het internationale bedrijfsleven nog steeds beschouwd als een soort wingewesten. Bijvoorbeeld: Jaarlijks gaat er een miljard gulden meer van Afrika naar het rijke Westen dan andersom. Het grootste deel van dit bedrag bestaat uit rente over eerder afgesloten leningen. De enorme schulden die veel Derde Wereldlanden hebben bij de Westerse banken is een steen om hun nek. Veder is het door de hoge tariefmuren voor veel van deze landen nog steeds vrijwel onmogelijk produkten naar de EG te exporteren.

De onderontwikkeling van veel landen heeft structurele oorzaken. Met alle respect voor de mensen die geld geven aan akties: de beste aktie is een omwenteling in de internationale handel. Enerzijds moeten landen in de gelegenheid worden gesteld zelf minimaal voldoende voedsel voor de eigen bevolking te kunnen produceren en

anderzijds moeten zij het recht krijgen volwaardig deel te nemen aan het internationale handels-verkeer zodat ze zich de harde valuta kunnen verwerven waarmee ze nieuwe technologie kunnen aanschaffen.

Al schilder ik tegenwoordig geen stoeptegels meer vol, ik ben nog net zo kwaad als toen ik zestien was over dit mondiale onrecht. Wanneer de macht van de multinationale ondernemingen niet wordt gebroken, is er geen schijn van kans op verbetering van de situatie in de Derde Wereld en komt er dus geen einde aan de honger en de ellende.

Zebra's op het plein

In de jaren zestig, de jaren van mijn jeugd, heette het dat kleren niet belangrijk waren. Kleren waren 'de buitenkant' en dus van geen belang. Mensen die te veel aandacht aan hun uiterlijk besteedden werden met de nek aangekeken; dat was meestal 'kouwe kak' of we noemden ze 'oppervlakkig'. Toen gold wat nu nog steeds geldt: kleren zeggen iets over degene die ze draagt. Ook het feit dat de meerderheid er toen bij voorkeur bij liep als een sloddervos had een betekenis. Het was, net als het hebben van haren tot op je schouders, een teken dat je lak had aan de normen van 'de oude zakken' die jongeren wilden voorschrijven hoe ze moesten leven. Kleren communiceren. De inhoud van die communicatie verandert met de tijd.

Allemaal waren we tegen 'de kommercie'. Maar die kommercie heeft uiteindelijk wél de slag gewonnen. De reclame, beter gezegd de reclamemakers of, nog beter gezegd, de producenten zijn erin geslaagd hun marketing en reclame zó goed te doen dat hun wil tot algemene standaard is verheven. En wie zich niet bij die standaard wil neerleggen is gedoemd eenzaam te zijn. Met name de greep die de producenten op kinderen hebben is enorm. Hun reclame (of het nu om TV- of radiospots gaat, of om gedrukte reclame) is vaak speciaal op kinderen gericht. Terwijl ouderen meestal nog wel de ruggegraat hebben om zich teweer te stellen tegen de belachelijke diktatuur van de mode-normen, hebben kinderen die weerstand vaak niet. Zij verkeren (in de tijd dat ze op de basisschool of de middelbare school zitten) in een periode van hun leven waarin zij het gedrag van anderen kopiëren. Ze willen maar één ding: erbij horen. Ze zijn vaak onzeker en hebben nog veel schroom te overwinnen. Ze zijn nog zoekende naar hun plaats, hun mening en hun toekomst.

Dit is dan ook precies datgene waar de producenten van schoenen, kleren, agenda's, horloges en tassen op inhaken. 'Als jij mee wilt tellen op school of als je uitgaat, dan moet je Benetton kopen!' Het geraffineerde van de reclame zit hem er niet in dat kinderen die spullen kopen. Nee, het raffinement zit hem erin dat de fabrikanten de norm bepalen waarop kinderen elkaar beoordelen en soms veroordelen.

Kinderen die geen sportschoenen aan hebben van een merk dat toevallig op dat moment in is en minimaal 200 gulden per paar kost, tellen niet meer mee. Mijn vrouw, die twee dagen in de week in het onderwijs werkt, kwam thuis met het volgende verhaal: 'Weet jij wat een zebra-kind is?' 'Een kind met wolf in zijn tanden,' grapte ik. 'Nee. Zebra is een samenstelling van Zeeman en Wibra; twee winkels waar je goed en goedkoop kleren kunt kopen. 'Zebra-kind' is scheldwoord voor een kind waarvan de ouders niet bereid zijn veel geld neer te leggen voor een shirt met een krokodil, omdat ze dat niet willen of omdat ze dat niet kunnen.'

Vroeger had je aparte scholen voor boeren- en burgerkinderen. Nu lopen er dus op het schoolplein zebra's, belaagd door de (geld)wolven.

Wie is hier ziek?

Het waren twee neven, allebei doofstom. Tijdens de schaft 'spraken' ze met elkaar via oerwoud-geluiden en heftige gebaren. Ze waren de vriend van iedereen op de werkvloer, en je moest het niet wagen te spotten met hun handicap. De een was draaier en de ander schuurder. De laatste was mijn naaste kollega, ik deed hetzelfde werk. Het was mijn eerste baantje in de metaal.

Al misten ze hun spraakvermogen, ze waren beiden allerminst sprakeloos. Bazen die probeerden hen iets aan te praten werd op niet mis te verstane wijze duidelijk gemaakt dat ze ernaast zaten. Misbruik viel van dit zelfbewuste tweetal niet te maken. Ik weet nog dat me toen drie dingen opvielen: ten eerste dat het prima vaklui waren, ten tweede dat ze veel respect genoten bij hun kollega's en ten derde dat het leek of hun gebrek voor hen geen handicap was.

Ieder mens heeft beperkingen; voor een deel te overwinnen, en voor een ander deel onveranderbaar. De kunst is dat onderscheid te maken. Mensen die dat lukt zijn in staat om te functioneren, in eigen kring en in de samenleving. Iedereen kan op enigerlei wijze een bijdrage leveren aan de maatschappij. En dat is goed voor de persoon, maar ook goed voor de samenleving.

Toen in 1967 de WAO werd ingevoerd verwachtte men dat er maximaal 150.000 mensen in terecht zouden kunnen komen. In 1989 waren het er echter al 784.000. Nu zijn het er ruim 900.000. Naast de bijna 400.000 werklozen (volgens Lubberiaanse telling) hebben we dus nog eens ruim 900.000 mensen die gedwongen thuis zitten. In Nederland is vanaf het begin van de snelle groei van de werkloosheid (begin jaren tachtig) steeds alleen gelet op het aantal geregistreerde werklozen en niet op het aantal WAO'ers. Dat had een politieke oorzaak. De achtereenvolgende kabinetten hadden er belang bij de resultaten van hun handelen zo positief mogelijk voor te stellen en daarin pasten geen groeiende aantallen werklozen. Dus werd er oogluikend toegestaan dat de WAO, naast de WW (nu NWW) werd gebruikt als een tweede vergaarbak voor werklozen.

Geen land in Europa heeft zoveel mensen die ziek thuis zitten als Nederland. Hoe komt dat? In ons land is er altijd weinig aandacht geweest voor de arbeidsomstandigheden; alleen de productiecijfers tellen. Veel mensen hebben moeten afhaken omdat ze het tempo niet meer konden volgen, of omdat ze letterlijk ziek werden van het werk. De meest voor de hand liggende reactie zou zijn iets te doen aan de arbeid en de arbeidsomstandigheden. Immers, wij leven niet om te werken, maar werken om te leven. De regering en het bedrijfsleven dachten hier

echter anders over. Op een moment dat er werklozen aan de poort staan is het voor bedrijven economisch niet interessant veel te investeren in veilig en gezond werk.

Het kabinet heeft besloten de WAO feitelijk af te schaffen. Er moet en er zal bezuinigd worden op de WAO. Als er niet minder WAO'ers komen, dan zal er verder gesnoeid worden op de hoogte van de uitkeringen.

De minister-president van dit land zei 'n poosje geleden: 'Nederland is ziek.' Inderdaad. En als we het niet waren, dan werden we het wel van dit botte-bijl-beleid dat niet de oorzaken van de problemen aanpakt, maar wel de slachtoffers straft.

Eén Europa, maar voor wie?

Vanaf 1 januari 1993 hebben de binnengrenzen van de Europese Gemeenschap geen betekenis meer. Kapitaal, mensen en diensten kunnen vrijelijk bewegen over het kontinent. Bepaalde politici kunnen daar heel lyrisch over doen. 'Wat is er mooier dan dat we zonder paspoort naar Spanje kunnen? Daarmee wordt de Catalaanse kust toch ook een beetje van ons?'

Mooi, heel mooi, maar het is zo vervelend dat ik doorgaans slechts twee keer per jaar (heen en terug) de douane passeer. Wat zijn er verder nog voor voordelen voor de burgers? De diploma's. Een diploma ziekenverzorging in Portugal is voldoende om als verpleegkundige in een Duits ziekenhuis aan de slag te komen. Is dat niet fantastisch?

Je moet wel heel erg naïef te geloven dat de Europese eenwording alleen maar vanwege deze bijkomstigheden is uitgebreed.

Socialisten zijn internationalisten. Inderdaad. De honger en de ellende waarmee miljoenen en miljoenen mensen op deze wereld geconfronteerd worden, maakt dat we wat de toekomst betreft niet alleen naar ons zelf kunnen kijken. Ook de groeiende milieuproblemen schreeuwen om een internationale aanpak. Wat deze beide zaken betreft is een Europese samenwerking zelfs nog te kleinschalig. Sterker nog: het zou best eens kunnen zijn dat het Verenigde Europa weer leidt tot een uitstel van de noodzakelijke discussie over hoe we als wereldgemeenschap de problemen te lijf moeten gaan. Reeds nu zijn er maatregelen in voorbereiding die te zijner tijd van kracht moeten worden en die maar één doel hebben: de eigen economische vooruitgang veilig stellen ten koste van de exporterende Derde-Wereldlanden.

Dat Eurofielen het slotkoor van de Negende van Beethoven hebben gekozen als lijflied, kan de banale motieven van de motor achter de eenwording, het internationale kapitaal, niet verhullen. Door het nu geheel vrije kapitaalverkeer is zij een internationale macht van betekenis geworden die alle wetten aan Brussel kan dikteren. Ze profiteert van de verlaging van de belastingen op winsten en hoge inkomens en zal veel arbeiders maken tot ontheemden die rondtrekken op zoek naar werk, desnoods tegen de slechtste voorwaarden.

Ik hoor u denken: 'Is dit niet wat zwartgallig?' Nee, ik denk het niet. En gelukkig steeds meer mensen met mij. Steeds vaker hoor je politici in Den Haag onder verwijzing naar de economische, monetaire en politieke eenwording de meest vergaande verslechtingen voor de burgers verdedigen: de afschaffing van de WAO, de hogere eigen bijdragen die gehandicapten moeten gaan betalen, het bevriezen of

zelfs verlagen van het minimumloon en de uitkeringen, de eigen bijdragen in de gezondheidszorg, de huurverhogingen van ruim twintig procent in vier jaar tijd, het uitkleden van de huursubsidie, enzovoort.

*Alle Menschen werden Brüder...*Maar dan toch liever niet op deze manier.

Het juiste antwoord: integratie.

In de jaren zestig en zeventig hebben ondernemers vele tienduizenden buitenlandse arbeidskrachten naar Nederland gehaald. Omdat automatisering destijds duurder was dan het aantrekken van mensen uit het Middellandse Zee-gebied, ging de voorkeur van de bedrijven uit naar het laatste.

Ook op het bedrijf waar ik in die jaren werkte, Zwanenberg in Oss, kwamen ze in groten getale. Vaak werden ze door de bedrijven in slecht onderhouden, aftandse pensions gehuisvest. Ze hadden er geen enkele privacy. Bovendien werden ze door de beheerder betutteld. In die tijd had ik als kollega veel contact met deze mensen. Al snel bleek dat ze misbruikt werden als moderne slaven en dat de bazen er alles aan deden hen tegen de Nederlandse kollega's uit te spelen. Integratie werd in die tijd niet aan de orde geacht. De algemene verwachting was immers dat ze na verloop toch weer naar hun geboorteland zouden terugkeren.

Maar de meesten gingen niet terug. De buitenlanders werden migranten en lieten hun gezinnen naar Nederland overkomen. Dit gebeurde wederom zonder enige opvang en begeleiding. De ondernemers en de politiek zagen hen alleen maar als goedkope arbeidskrachten, die in wijken met de goedkoopste huizen werden gedropt. Toen de eerste conflicten met de andere bewoners in deze wijken ontstonden, besloot men er een aantal welzijnswerkers op te zetten. Maar die bleken niet in staat iets aan de groeiende problemen tussen de buitenlanders en oude wijkbewoners te kunnen doen. Integendeel, steeds meer oude wijkbewoners trokken weg. En dat was een klap voor het integratie-proces. Immers, echte intergratie vindt plaats in het dagelijks leven: op het schoolplein, bij de bakker, op het voetbalveld.

Verarmde wijken met louter migranten zijn niet goed voor een samenleving. De erkenning van de noodzaak van integratie en aanpassing is onverenigbaar met het ontstaan van getto-achtige wijken en 'witte' en 'zwarte' scholen. Toch zien we in steeds meer steden dat het wel die kant opgaat. Natuurlijk, iedereen behoort in beginsel het recht te hebben zich overal te kunnen vestigen en voor zijn kinderen de school te kunnen kiezen die hem goed dunkt. Maar... de realiteit anno 1993 maakt duidelijk waar dat toe leidt. Desintegratie! Een soort apartheid, het scheiden van mensen met verschillende etnische of nationale achtergrond; vervreemding en in laatste instantie grote werkloosheid en stijgende kriminaliteit.

Het beleid met betrekking tot minderheden moet zich in de eerste plaats richten op een zinvolle integratie. Migrant maar ook de politici moeten beseffen dat pas als je de Nederlandse taal machtig bent, je enige kans in onze samenleving hebt. Voor

kommunikatie is een gemeenschappelijke taal onontbeerlijk. De overheid moet de voorwaarden scheppen voor een zo groot en verstandig mogelijke integratie. En dat betekent: geen getto's en geen 'witte' en 'zwarte' scholen.

Tachtig procent van de migranten woont slechts in 22 gemeenten. En het overgrote deel hiervan woont in enkele van de meest verwaarloosde wijken bijeen. In die gemeenten moet er een verstandig spreidingsbeleid komen en moet er meer geld worden uitgetrokken voor stadsvernieuwing. Anders krijgt integratie geen kans en slaat de vervreemding toe. Alleen figuren als Janmaat spinnen daar garen bij.

Een schone oorlog?

Rond Kerstmis begon de *final count-down*. Op 15 januari van het volgende jaar was het punt 'zero' bereikt en begon het offensief tegen de legers van Saddam Hoessein, die Koeweit bezet hielden. Het zou 'een schone oorlog' worden; een oorlog waarin de Westerse Wereld voor eens en voor altijd aan iedereen duidelijk zou maken wie het na de Koude Oorlog voor het zeggen heeft.

Het zou de oorlog worden van de desinformatie. Perskonferentie na perskonferentie, woord na woord, maar de gruwelijke werkelijkheid werd nooit getoond. Ongelooflijke videobeelden kregen we te zien. Zittend op een laserstraal mochten we vanuit de kop van de bommen mee naar het doel. (Als het doel was bereikt ging het scherm op zwart, letterlijk en figuurlijk.)

Alom opwinding over dit fantastische vernuft. Alom ook verbijstering over de nauwkeurigheid van de computer-gestuurde kruisvluchtwapens. Dit was de oorlog die de hegemonie van de techniek inluidde. Woorden schoten tekort bij het uitspreken van de waardering voor de prestaties van de wapenindustrie. Reagan had toch gelijk gehad met zijn investeringen. Nu werd duidelijk dat er ook 'schone oorlogen' bestaan: zonder bloed en ellende, zonder hongersnood en dood.

Kritiekloos namen de dames en heren van Hilversum de uitspraken van de Engelse en Amerikaanse legerofficieren voor waar aan. Slechts enkelen toonden de moed vragen te stellen en kritiek te uiten, omdat ze begrepen dat er nooit schone oorlogen hebben bestaan en ook nooit zullen bestaan. Net zomin als je kan zwemmen zonder nat te worden, kan je oorlog voeren zonder dat de mensen lijden, vreselijk lijden.

Het meest zorgwekkend vond ik de eenvoud waarmee een meerderheid van de mensen bereid was de mooie verhalen te geloven. 'Oorlog is voor de rijken, Jan met de Pet zit met de lijken,' schreven wij in een advertentie. Daar kregen we veel reacties op. Eén zal me altijd bijblijven: het was iemand die begin jaren tachtig mee vooraan liep bij de vredesdemonstraties. Nu stond hij 'helemaal achter de oorlog'. Hij was er zeker van. Dit was een goede oorlog. Geen enkel argument kon ook maar een begin van twijfel bij hem oproepen.

Nu weten we dat er vele duizenden levend zijn begraven door tot bulldozer omgebouwde Abrams-tanks; dat er tienduizenden zijn omgebracht op de vluchtweg naar Basra, terwijl er al een wapenstilstand was overeengekomen; dat er in totaal meer dan 100.000 doden vielen en ruim 150.000 gewonden; dat in de periode onmiddellijk na de oorlog één op de drie kinderen in Irak leed aan ondervoeding mede als gevolg van de aanhoudende boycot; dat de sterfte onder kinderen van nul

tot vijf jaar 380 procent hoger lag dan vóór de Golfkrisis; dat de mensen waren aangewezen op vervuild drinkwater waardoor besmettelijke ziektes om zich heen grepen; en dat Saddam Hoessein nog steeds op zijn post zit.

Je kan oorlogen niet op een 'schone' wijze voeren. Net zo min als dat je kan zwemmen zonder nat te worden.

Bericht van het front

Het is dinsdagmorgen. Ik zit hier op een klein kantoortje in het GGD-gebouw. Vanaf gistermorgen 06.00 uur houden de personeelsleden van de ambulancedienst de zaak bezet. Ze zijn zeer ontevreden over de wijze waarop de directie een nieuwe dienstregeling, die veel verslechtingen inhoudt voor de betrokkenen, denkt te moeten doordrukken.

De start van de bezetting ging perfect. Om 07.00 uur hingen alle spandoeken, waren alle diensten geregeld en de eerste faxen al de deur uit. Een razende reporter van de regionale omroep was er al heel vroeg bij en deed *live* in de uitzending verslag. Directeur en hoofd van de dienst werd te verstaan gegeven dat ze niet langer welkom waren op de dienst. 'Vanaf nu wordt de dienst op de dienst uitgemaakt door het aktiekomitee.' Alle personeelsleden blijven dag en nacht op de dienst, alle ambulances worden permanent paraat gehouden en bemand met drie in plaats van twee mensen. Het is duidelijk: niemand wil enig risico nemen met de gezondheid van patiënten. De zorg is juist aanzienlijk verbeterd tijdens de aktie.

Toen de zaak nu bijna een jaar geleden aan het rollen ging, hebben ze mij gevraagd hen te helpen en te adviseren. Dat heb ik gedaan. Vele vergaderingen hebben we gehad, vele brieven zijn verstuurd, maar tot echte aktie had het nog niet hoeven komen. Dat werd vorige week anders. De directie liet weten dat het deze keer om hun laatste bod ging. Signaal voor ons om er een tandje bij te zetten. Na wat wikken en wegen kozen we voor een bezetting.

Nu heb ik al aardig wat akties meegemaakt, maar steeds raak ik weer geboeid door hoe sommigen zich onder dit soort omstandigheden ontwikkelen. Achter een stille blijkt plotseling een redenaar schuil te gaan; een ander blijkt prima teksten te kunnen schrijven; weer een ander openbaart zich plotseling als een echte organisator. Maar allen geven blijk van een groeiend zelfrespekt. En dat, gevoegd bij alle creativiteit die bij dergelijke akties los komt, leidt ertoe dat iedereen er anders uit komt dan dat hij erin is gegaan. Deze mensen zullen niet meer over zich heen laten lopen. Ze zijn weerbaar en durven onafhankelijk te denken, geloven in hun eigen kracht en laten zich nooit meer als makke schapen naar de slachtbank leiden.

Hier, zo alleen op dit kleine kantoortje, realiseer ik me dat het dat laatste is wat mij steeds weer de bevrediging geeft. De volgende keer zeg weer 'ja' als ze me vragen te helpen.

Alles is te koop

Vrijwel alle partijen in de Tweede Kamer zijn het erover eens dat meer overheidstaken moeten worden afgestoten en overgegeven aan het bedrijfsleven. 'Privatiseren' heet dat in Haags jargon. Om de geesten daar rijp voor te maken is men bereid desnoods het eigen nest te bevuilen.

Hoewel de politici de werkgevers zijn van de ambtenaren en dus verantwoordelijk zijn voor hun daden, schijnen de meesten van hen een niet te onderdrukken neiging te hebben het werk en de inzet van die ambtenaren belachelijk te maken. Wanneer een baas in het normale bedrijfsleven zich net zo denigrerend zou uitlaten over zijn personeel als politici dat doen over ambtenaren, zou hij binnen de kortste keren geen zaak meer hebben. Resultaat van die permanente beschimping door de eigen baas is dat we nu twee soorten ambtenaren kennen: Zij die zich gefrustreerd voelen en alleen nog maar cynisch over hun eigen en andermans werk kunnen praten en zij die gekorrumpeerd zijn en braaf uitvoeren wat er van hen wordt gevraagd, tot de pensioengerchtigde leeftijd hen uit het lijden verlost.

Enkele jaren geleden werd de PTT een NV. Dat had voor de overheid, enig aandeelhouder, allerlei voordelen. Maar nu wil men verder gaan. De PTT moet naar de beurs en worden geprivatiseerd. Hetzelfde lot staat de NS te wachten. De verkoop van deze 'nationale' bezittingen moet de staatskas weer voor een tijdje uit de problemen helpen. Immers, er wordt een opbrengst van vele miljarden verwacht. Dat de PTT over 1991 1,6 miljard winst boekte en de cijfers over 1992 zelfs nog beter waren, bewijst dat de overheid met deze verkoop een kip met gouden eieren slacht. Maar nog erger is dat uiteindelijk de gebruikers van deze diensten het slachtoffer worden. Zij zullen hogere tarieven moeten gaan betalen (mogelijk 10% per jaar bij de NS) en zij zullen de verslechterde dienstverlening (sluiting postkantoren) moeten opvangen. De ervaringen in Engeland (Margaret Thatcher) en de VS (Ronald Reagan) wijzen dat uit. De grootschalige aanpak van de privatiseringen heeft geleid tot een groter gat tussen de rijken en armen. De gezondheidszorg is alleen nog op nivo voor de rijken. Zij laten zich tegen hoge vergoedingen vertroetelen op de *beauty farms*, terwijl tientallen miljoenen anderen tevergeefs wachten op professionele hulp.

De overheid heeft van het volk het recht gekregen op te treden als hoedster van het algemeen belang en strijdster voor gelijke rechten en kansen voor iedereen. Daarvoor hebben we de overheid macht gegeven (verkiezingen) en geld (belastingen). Het geloof in het *laissez faire, laissez aller* van de nieuwe fundamentalisten zegt dat, wanneer we alles maar aan de magische hand van de vrije markt overlaten, uiteindelijk alles goed zal komen. Bewijzen voor deze stelling zijn er niet; het is dan

ook iets waarin je moet geloven, net als in God.

Maar is het niet zo dat de bedrijven alleen de krenten uit de pap pikken en er juist zelf vaak een puinhoop van maken (zie RSV, DAF, Philips, Fokker, NedCar en al die andere)? En is het niet vaak zo dat, als het fout is gegaan, de overheid mag/moet optreden als de 'reddende engel'?

Churchill zei eens: 'De staat is net als het verteringsorgaan: als je er iets van merkt is het fout.'

Ik zou willen zeggen: 'De staat is net als het verteringsorgaan: als het niet meer werkt, is het fout.'

Irma en de schuld

Op vakantie in Drenthe maar één regenbui gehad. Na een paar dagen was alles vochtig en stond de hele camping blank. Daarom zijn we tussendoor nog even naar huis geweest. Om op te drogen. Een geluk bij ongeluk was dat we daardoor het concert van U2 in Nijmegen nog even konden meepikken.

Het viel nogal tegen. De muziek blijft goed, maar de houding van Bono, de zanger, staat mij steeds meer tegen. De man doet zich voor als een soort messias. Zijn optreden in Nijmegen vormde daarop geen uitzondering. Tijdens het concert had hij via de satelliet contact met Sarajevo en liet twee mensen verhalen over de ellende die de stad teistert. Op het eerste gezicht zou je zeggen: 'Een artiest die betrokkenheid toont, daar is toch niks op tegen.' Zeker, maar wanneer die betrokkenheid niet verder reikt dan het intrappen van open deuren dan wordt het allemaal snel klef en goedkoop. Die indruk had ik bij U2.

Hetzelfde gevoel bekwam me bij het aanschouwen van het gehannes met de slachtoffers van de strijd rond Sarajevo. De Britse regering besloot Irma over te laten komen zodat ze de verzorging kon krijgen die ze nodig had. Tot zover geen probleem. Maar wat te denken van de politici als Major die daar dan een publiciteitsstunt van willen maken. En wat te denken van al die andere landen die zich blijkbaar in verlegenheid gebracht voelden en nu plotseling ook gewonden opnemen? Waarom kan nu wel, wat gisteren niet kon? De UNHCR (VN) beschuldigt verschillende landen ervan 'de gewonden te willen uitzoeken als ging het om winkelen in de supermarkt'. Een kind schijnt meer gewild te zijn dan een volwassene; dat is foto-genieker. Ik wordt er onpasselijk van.

Maar er zijn er meer die zich door middel van het Joegoslavische konflikt denken te moeten profileren. Mient-Jan Faber die momenteel als een ambassadeur van het militaire ingrijpen door het land trekt. Minister Ter Beek die denkt nu een belangrijk extra argument vóór een Luchtmobiele Brigade in handen te hebben. Generaal Wörner van de NAVO en generaal-majoor Schaberg van de Koninklijke Landmacht die beiden in de zaterdag-bijlagen laten weten dat alleen hun NAVO dit soort klussen kan 'klaren'. Of de voorzitter van de WEU, onze oud-minister van Defensie, de heer van Eekelen die steeds weer op het scherm verschijnt om zijn padvindingsklub te promoten. Of Groen Links - nu plotseling fervent voorstander van bombardementen en het inzetten van grondtroepen - dat de Tweede Kamer speciaal bijeen laat komen om vervolgens niets te doen. De Nederlandse parlementariërs die een brief sturen naar hun kollega's in heel Europa om hen te vragen toch vooral mee te werken aan een straf militair ingrijpen. Wat daarmee op lange termijn beoogd wordt, blijft

onduidelijk.

Allerlei mensen die steeds de nationalisten in Joegoslavië hebben aangemoedigd, klagen nu ach en wee over de gevolgen van hun eigen handelen. Zelfkritiek is echter zelden te horen. Men tracht elkaar nu te overstemmen in geroep om militair ingrijpen om zo de eigen schuld te kunnen wegwassen. Waar vroeger, ondanks etnische en nationale verschillen, mensen decennia lang vreedzaam hebben samengeleefd en samengewerkt, heeft nu het gif van het nationalisme dood en verderf gezaaid. Kroaten, Serven en Moslims zijn niet als vijanden geboren. Ze zijn tot vijanden gemaakt. Onder andere door de opstelling van de EG en de VN. In plaats van het nationalisme in te dammen hebben zij de nationalistische aspiraties van sommigen juist beloond. En die schande verdwijnt niet door nu steeds harder te roepen om militair ingrijpen.

Samenleven kan je niet alleen

We beleven in de westerse samenleving een periode waarin meer en meer de nadruk wordt gelegd op wat is gaan heten 'de individualisering'. Algemeen, en dan vooral in hogere kringen, is men zeer lovend over deze ontwikkeling. Daar verheugt men zich over het feit dat vanaf nu iedereen kan 'gaan voor zijn eigen kansen'. Allerlei maatschappelijke verbanden, zoals die ook nog na de Tweede Wereldoorlog hebben bestaan, zijn overleefd. Volgens sommigen is ook het tijdperk van de ideologieën voorbij. Mensen bouwen letterlijk en figuurlijk hun eigen wereld.

Steeds vaker wordt de indruk gewekt dat we 'een ander' en zeker 'de ander' niet meer nodig hebben. Het is geen schande meer om de ander in de goot te laten en desnoods nog iets verder in de drek te trappen, als dat maar leidt tot meer sukses of gewin voor jou. Zie je dat iemand een omaatje berooft? Je hebt niets gezien. Staat er weer een file voor de Brienoord? Maakt niet uit, dan neem ik wel de vluchtstrook.

Het tijdperk van 'ieder voor zich en iedereen een eigen afgod' lijkt aangebroken. Dat is niet het einde van de ideologieën, het is de nieuwe ideologie; een stelsel van ideeën en opvattingen dat de mens losweekt van zijn historische achtergrond en van zijn omgeving. Nergens is meer een moment van rust, nooit is er tijd voor een gedachte. Slechts die ene schim van zogenaamd geluk in een leven vol weelde telt nog. Carrière en 'zelfverwerkelijking' zijn de toverwoorden. De oppervlakkigheid neemt hand over hand toe.

Maar met dit soort zaken is het net als met de slinger van de pendule: onherroepelijk komt er na een zwaai naar rechts een zwaai naar links. Onherroepelijk zal eens de wal het schip keren en zullen zich ook in West-Europa ontwikkelingen, zeer snelle ontwikkelingen aandienen waaruit een nieuw bewustzijn van grote groepen mensen zal voortkomen. Dan zullen we ons plotseling afvragen hoe het mogelijk is dat we toestaan dat anderhalf miljoen mensen gedwongen thuis zitten met een steeds kleinere uitkering. Plotseling zal dan iedereen de waanzin inzien van de enorme uitgaven voor het leger, zullen we ons verontwaardigd tonen over de wijze waarop ouderen en gehandicapten worden behandeld. Ineens zullen velen zich de vraag stellen: Waarom hebben we het bedrog en de corruptie zó lang toegestaan?

Dan zal het besef groeien dat we inderdaad zèlf verantwoordelijk zijn voor ons leven en geluk en slechts een menswaardige samenleving kunnen opbouwen als die is gebaseerd op solidariteit. Want samen leven kan je nu eenmaal niet alleen.